

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук, доцента
Беспарточної Олени Іванівни на дисертаційне дослідження
Блохіної Валентини Юріївни
«Підготовка практичних психологів до управління розвитком
професійної групи на засадах тимбілдингу»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»,
за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Ступінь актуальності обраної теми.

Обґрунтованість актуальності дисертаційного дослідження підкреслюється результатами глибоких наукових розвідок у контексті концептуальних засад професійної освіти та рядом чинників. По-перше, для досягнення успіху в будь-якій діяльності важливе не тільки професійне управління і компетентність співробітників, але і згуртований колектив однодумців. Формування команди – це можливість якісно змінити існуючу систему, вибудувати найбільш продуктивну форму організації взаємодії, забезпечити ефективність діяльності всіх учасників процесу. В цьому допомагає залучення до управління розвитком організації практичних психологів. По-друге, визнаною моделлю як світового, так і вітчизняного корпоративного менеджменту є тимбілдинг, впровадження якого забезпечує повноцінний розвиток організації шляхом формування командного духу фахівців різних спеціальностей та з різним досвідом роботи, сприяє усуненню проявів конкуренції та формує відчуття спільної праці. Науково-практичними розвідками 70-80-ми років ХХ століття визначено, що саме тренінг дозволяє реалізувати необхідні психологічні умови професійного розвитку та самовдосконалення людей і актуалізації їх ресурсів. Досить часто дорослі люди фіксують відсутність досвіду групової роботи і невміння працювати в команді, що заважає успішно взаємодіяти в колективі, разом зі співробітниками реалізовувати певну діяльність. У таких ситуаціях фахівці радять вдатися до залучення практичних психологів до проведення занять з тимбілдингу.

У зв'язку з цим підготовка майбутніх практичних психологів до професійної діяльності набуває досить важливого значення, адже ядром професійного становлення особистості, і психолога в тому числі, є саме формування готовності до професійної діяльності. Професійне становлення майбутнього практичного психолога розпочинається у закладі

вищої освіти. Підготовка практичних психологів повинна враховувати розвиток комунікативних вмінь, лідерські якості, здатність до управління розвитком професійної групи тощо. Провідною діяльністю практичного психолога є забезпечення достатнього рівня комфортного психологічного клімату для подальшого розвитку професійної групи. З метою підвищення взаєморозуміння співробітників, зростання мотивації до саморозвитку, єднання спільною метою корпоративного розвитку, практичний психолог має вміти обрати й застосовувати методи впливу на окремих працівників і на професійну групу в цілому, найбільш ефективними з яких можна визнати тимбілдингові заходи.

Відтак не виникає сумніву, що обрана В. Ю. Блохіною тема дослідження є на часі, тим більше, що актуальність роботи аргументована й результатами підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимбілдингу, а також виявленими суперечностями у процесі їх професійної підготовки. Теоретичну та практичну значущість дослідження здобувачкою доведено через всебічне розкриття проблеми шляхом аналізу науково-педагогічної літератури та вітчизняної і закордонної практики.

Варто наголосити на тому, що дослідження авторки виконане відповідно до наукової теми науково-дослідної лабораторії інноваційних методів навчання та кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи ВНЗ „Університету імені Альфреда Нобеля”, проведених у межах комплексних наукових тем: „Модернізація професійно-педагогічної освіти в Україні в умовах інтеграції до світового освітнього простору” (державний реєстраційний номер 0112U002287) і „Теоретичні та методичні засади моделювання компетентнісної професійної освіти у контексті євроінтеграції” (державний реєстраційний номер 0717U004331). Тему затверджено вченою радою ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля” (протокол № 4 від 29 травня 2018 р.).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз структури дисертаційної роботи уможливорює висновок про її логічну впорядкованість і ґрунтовність. В. Ю. Блохіна запропонувала наукове обґрунтування термінологічно-категорійного апарату розвідки, коректно сформулювала мету, окреслила завдання, описала об’єкт і предмет дослідницького пошуку. Наукові результати рецензованої роботи верифіковані завдяки використанню комплексу дослідницьких методів, дібраних відповідно до завдань конкретного етапу дослідження, що засвідчує усвідомлення авторкою сутності проблеми й можливих шляхів її

теоретичного та практичного розв'язання.

Результати дослідження висвітлено у 14 наукових працях, із них 3 наукові статті опубліковано у фахових виданнях України в галузі педагогіки, 1 стаття - у зарубіжному виданні, 1 стаття - у науковому журналі бази Scopus, 9 статей і тез доповідей у збірниках матеріалів конференцій.

У роботі відображені результати детального опрацювання використаних джерел, список яких налічує 230 найменувань (з них 33 – іноземними мовами), що свідчить про здійснений здобувачкою всебічний аналіз досліджуваної проблеми.

Вважаємо також, що достатньо обґрунтованими є висновки до розділів і загальні висновки: відповідно до логічно сформульованих наукових завдань у них висвітлена послідовна реалізація мети дослідження.

3. Значення для науки і практики отриманих результатів.

Результати дослідження позначені науковою новизною й мають практичну спрямованість. Вивчення особливостей професійної підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи в сучасних умовах дозволило авторці зробити узагальнення щодо використання обґрунтованої та перевіреної технології підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимбілдингу, яка містить концептуальний, змістово-процесуальний, результативно-оцінний складники.

Зазначаємо щодо практичної значущості отриманих наукових результатів, які полягають у: розробці та впровадженні технології підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи, що може бути покладена в основу моделювання відповідного процесу для магістрантів, які навчаються за спеціальністю 053 «Психологія»; суттєвому оновленні, модифікації та коригуванні змісту навчальних дисциплін «Психологія кадрового менеджменту та управлінське консультування», «Сучасні концепції управління», «Психологія груп і спільнот», «Групові методи психологічної роботи та корекції», «Кризи та деформації професійного розвитку фахівця»; розробці навчально-методичного ресурсу підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимбілдингу; розробці комплексу навчально-методичних матеріалів для викладачів закладів вищої освіти щодо підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимбілдингу, який містить банк навчальних кейсів та тимбілдингів; дібрано та адаптовано пакет діагностичних

матеріалів для визначення рівня сформованості готовності практичних психологів до управління розвитком професійної групи; розроблено програму спеціального курсу «Підготовка практичних психологів до розвитку професійної групи на засадах тимбілдингу».

Матеріали дисертації рекомендовано використовувати в практичній роботі викладачів закладів вищої освіти, в яких здійснюється підготовка практичних психологів для підготовки до управління розвитком професійної групи на засадах тимбілдингу.

Наукові положення, методичні рекомендації та результати дослідження впроваджено в освітній процес: ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля” (довідка про впровадження № 350 від 08.06.2021 р.), Криворізького державного педагогічного університету (довідка про впровадження № 09/1-369/3 від 14.06.2021 р.), Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (довідка про впровадження № 103-10/902 від 16.08.2021 р.), копії яких представлено у додатках до рукопису.

4. Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому.

Структура дисертаційної роботи є традиційною для кандидатської дисертації за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Вона складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 284 сторінки. Обсяг основного тексту складає 183 сторінки і містить 6 рисунків та 23 таблиці.

У першому розділі дисертації цінним є те, що здобувачкою проаналізовано та обґрунтовано теоретичні засади підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимбілдингу.

На основі ґрунтовного розгляду джерельної бази, дисертанткою окреслено сутність понять «професійна група», «колектив», «розвиток професійної групи», «стадії розвитку професійної групи», «професійна підготовка практичних психологів», «командоутворення», «тимбілдинг», що дало змогу сформулювати авторське визначення феномену «готовність», «готовність практичного психолога до управління розвитком професійної групи».

Розкрито понятійний апарат дослідження, зокрема ключова дефініція «професійна група як спільності особистостей, поєднаних на засадах виконання єдиних професійних завдань у спільній довготривалій діяльності, що обумовлена обов'язковою професійною комунікацією» (стор. 30).

На сторінці 53 Валентина Юріївна виокремила процеси управління розвитком персоналу та створення сприятливого психологічного клімату як чинники загального процесу управління розвитком професійної групи. На стор. 58 окреслила авторську думку щодо підходів до визначення рольової структури команди, що є важливим для розвитку колективу. Проведені наукові розвідки щодо проблеми створення соціально-психологічного клімату у групі дозволили визначити вагомість оптимально ефективної форми взаємодії керівника групи та психолога вже на стадії підбору кадрів у групу, від чого залежить майбутня ефективність усієї команди (стор. 61-65).

В. Ю. Блохіна обґрунтувала необхідність залежності розвитку колективу від його оновлення прибулими працівниками (табл. 1.1). Узагальнивши наукові дискусії щодо дефініції «тимбілдинг», дисертантка запропонувала власне бачення дефініції, а саме поняття тимбілдингу як сучасної й ефективної технології розвитку професійної групи, що реалізується у спеціально розроблених заходах з метою згуртування команди (стор. 72-73). Аналіз та узагальнення авторських підходів до змісту та форм реалізації тимбілдингів, дозволило виокремити їх різноманіття залежно від мети й рівня (стадій) розвитку професійної групи та певні умови організації тимбілдингу для співробітників, дотримання яких підвищить ефективність діяльності професійного колективу.

Були представлені авторські концепції структури професійної компетентності практичного психолога. На схвалення заслуговує виокремлення компонентів готовності майбутніх практичних психологів до управління розвитком професійної групи: мотиваційний, когнітивний, операційно-технологічний, комунікативний, рефлексивний (табл. 1.3.). Представлено критеріально-рівневу характеристику сформованості готовності практичних психологів до розвитку професійної групи (табл. 1.4.).

У *другому розділі* рукопису детально обґрунтовано технологію підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимбілдингу (реалізація якої представлена у п. 2. 2), яка є логічно структурованою і обумовлена методологічними підходами (системним, компетентнісним, особистісно-діяльнісним праксеологічним, партисипативним), з дотриманням певних принципів (доповнення, трансформації й інтеграції, залученості та співробітництва, соціальної відповідальності, урахування вимог зовнішнього професійного середовища, асертивної компетентності, цінності особистості у професійній групі).

Позитивним є опис реалізації означеної технології (складники технології: концептуальний, змістово-процесуальний, результативно-оцінний), зокрема план інтегрування програми підготовки майбутніх психологів до діяльності з розвитку професійної групи; аспекти формування готовності практичних психологів до розвитку професійної групи: управління соціальним розвитком організації (стор. 140), компетенцій кадрового менеджменту (стор. 142), компоненти готовності практичних психологів до діяльності з розвитку професійної групи (когнітивний компонент (стор. 136), комунікативний компонент (стор. 144), операційно-технологічний компонент (стор. 151)).

На схвалення заслуговують й наведені приклади тимблдингів: «Спільні цілі», «Навчання у вихідний день» (стор. 154), «День відкритих дверей для сім'ї», «День волонтера» (стор. 155), де детально описано впровадження в освітній процес, що були зреалізовані задля досягнення означених цілей дослідження. Доведено дієвість поєднання у навчальному процесі класичних та інноваційних технік з ознаками тимблдингів.

На увагу заслуговує залучення до дослідно-експериментальної роботи різних українських ЗВО, зокрема: ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», Кременчуцький національний університет ім. Михайла Остроградського, Криворізький державний педагогічний університет. Позитивним є те, що дисертанткою проведено експериментальне дослідження, яке охопило три взаємопов'язані етапи науково-педагогічного пошуку (констатувальний, формувальний і контрольний) тривалість формувального етапу становила півтора роки (2019/2021 н. р.). До експерименту було залучено 152 магістранти, здобувачів другого (магістерського) рівня зі спеціальності 053 «Психологія».

Схвально оцінюємо зміст таблиці 2.17. (стор. 183-184), яка демонструє динаміку зміни показників рівнів розвитку складових готовності практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимблдингу контрольної та експериментальної груп, що свідчить про суттєві позитивні зміни на всіх рівнях, що відбулися під час формувального етапу експерименту.

Здобувачка переконливо доводить, що апробація запропонованої технології підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимблдингу підтвердила її ефективність (рис. 2.6. стор.190). Так, у магістрантів контрольної групи позитивні зміни відбулися, проте незначні: високий рівень – з 27,0 до 32,4%, середній – з 41,9 до 47,3%, низький рівень – з 31,1 до 20,3%. Відмінності у ЕГ до та після експерименту виявилися статистично значущими на відміну від КГ.

Отримані результати дозволяють зробити висновок, що між результатами контрольної та експериментальної груп має місце істотна відмінність (з імовірністю 95%).

Експериментальне дослідження вважаємо вірогідним завдяки теоретичному обґрунтуванню вихідних положень, надійному та валідному діагностичному інструментарію, коректному кількісному аналізу емпіричних даних та інтерпретації отриманих дослідницею результатів (стор.167–193). Якісний аналіз отриманих у дослідженні результатів демонструє, що реалізація у навчальному процесі технології підготовки практичних психологів до розвитку професійної групи на засадах тимбілдингу у процесі магістерської підготовки призвела до істотних позитивних зрушень досліджуваного феномена. Узагальнення отриманих результатів дозволило констатувати, що мету дослідження досягнуто, завдання виконано, гіпотезу підтверджено.

5. Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертаційної роботи.

Загалом відзначимо високий науковий і методичний рівень дисертаційної роботи Блохіної Валентини Юрїївни. Дослідження вирізняється науковою новизною положень, серед яких у педагогічній теорії та практиці:

уперше розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено модель гуманітарної підготовки, технологію підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимбілдингу на підставі системного, компетентнісного, особистісно-діяльнісного психологічного, партисипативного наукових підходів, що містить концептуальний, змістово-процесуальний, результативно-оцінний складники;

– *уточнено й конкретизовано* понятійно-категоріальний апарат досліджуваної проблеми («професійна група», «колектив», «розвиток професійної групи», «стадії розвитку професійної групи», «професійна підготовка практичних психологів», «готовність», «готовність практичного психолога до управління розвитком професійної групи», «командоутворення», «тимбілдинг», «педагогічна технологія», «технологія підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимбілдингу»);

– *удосконалено* зміст, методи та технології (діалогічно-дискусійні, проєктні, коучингові, перевернутого навчання, рефлексивні, кооперативного навчання) та форми навчання (лекційні, практичні та семінарські заняття), квазіпрофесійна діяльність (взаємодія зі

стейкхолдерами), спрямовані на розвиток мотиваційного, когнітивного, операційно-технологічного, комунікативного, рефлексивного компонентів готовності практичних психологів до управління розвитком професійної групи;

– подальшого розвитку набули наукові уявлення про сутність, структуру, компоненти, показники й рівні готовності практичних психологів до управління розвитком професійної групи; діагностичний інструментарій оцінювання рівнів зазначеної готовності.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, вважаємо за потрібне висловити певні зауваження:

1. Матеріали дисертаційної роботи є цінними для науково-викладацького складу гуманітарних ЗВО, проте апробація результатів дослідження вартує ширшого оприлюднення та охоплення всіх регіонів країни.

2. Враховуючи, що тимбілдинг як платформа з підвищення ефективності професійної команди досить розповсюджений у освітніх програмах європейських ЗВО, вважаємо за доцільне дослідити зарубіжний досвід щодо підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимбілдингу, щоб підсилити проведений аналіз.

3. Позитивно схвалюємо достатньо широкий джерельний простір, зокрема іноземних наукових досліджень, представлений дисертанткою у теоретичному розділі, однак вважаємо, що для більшої переконливості важливості теми дослідження слід було б проаналізувати досвід підготовки психологів до управління розвитком професійної групи у різних вітчизняних ЗВО.

4. Попри достатньо детальний аналіз понять «група», «колектив», «команда», все ж видається справедливим зауважити, що варто було б дійти однозначності у використанні основного поняття дослідження.

5. У підрозділі 1.2. дисертантка вдало визначає основні проблеми, які виникають у роботі психолога з професійним колективом: протистояння молоді та старшого покоління, знижений ступінь відповідальності молоді, особливості мотивації щодо професійного самовдосконалення (самонавчання) тощо. Водночас у практичній частині дисертації не представлено шляхів вирішення означених проблем.

6. Зауважуємо про певну неуважність дисертантки до назв таблиць, зокрема у таблицях 2.1 та 2.2. представлено інформацію щодо готовності практичних психологів до розвитку професійної групи, а не управління її

розвитком.

7. Дисертаційна робота не позбавлена технічних та орфографічних огріхів, русизмів і стилістичних неточностей.

Водночас висловлені зауваження не є принциповими й не впливають на загальне позитивне враження від дисертаційної роботи. Дослідження, авторські статті виконані на достатньому науково-теоретичному й методичному рівні, містять різноплановий і ретельно опрацьований новий матеріал.

Вищезазначене спонукає до загального висновку: дисертація Блохіної Валентини Юріївни «Підготовка практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимбілдингу» є завершеним самостійним дослідженням, яке за науковою новизною, обґрунтованістю, теоретичною і практичною значущістю отриманих результатів відповідає встановленим вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а саме вимогам пунктів 9, 10, 11 і 12 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 року № 167. Це дає підстави для присудження Блохіні Валентині Юріївні наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
Кременчуцького
національного університету
імені Михайла Остроградського

О. І. Беспарточна

